

OPŠTEKORISNE FUNKCIJE ŠUMA U NORMATIVNO-PLANSKIM AKTIMA I U PRAKSI: PRIMJER ŠUMA NA TERITORIJI GRADA BANJALUKE

WELFARE FOREST FUNCTIONS IN THE NORMATIVE AND PLANNING DOCUMENTS AND IN THE PRACTICE: EXAMPLE OF THE FORESTS IN THE BANJALUKA CITY AREA

Aleksandra-Anja Dragomirović^{1*}

¹ Arbor Magna – Društvo za zaštitu prirodnog naslijeđa Republike Srpske, S. Stepanovića 75A, 78000 Banja Luka, BiH

*e-mail: aleksandranja@gmail.com

Izvod

Ovim radom želimo dati osvrt na problematiku koja se tiče ostvarivanja opštekorisnih funkcija šuma (OKFŠ), kao segmenta savremenog i usvojenog principa višenamjenskog upravljanja šumama. Cilj nam je bio da analiziramo važeće normativne i planske akte koji se odnose na problematiku upravljanja šumama sa posebnim osvrtom na: višenamjensko šumarstvo, OKFŠ, zaštitu prirode, da utvrdimo kako se oni u konačnici sprovedu u praksi upravljanja šumama, a sve na primjeru šuma na teritoriji Grada Banjaluke. Šume BL smo odabrali jer ih u našim uslovima vidimo kao idelan primjer za realizaciju višenamjenskog šumarstva, odnosno šume oko samog grada vidimo kao dobar poligon za realizaciju ciljeva gazdovanja šumama koji prevazilaze trenutno dominantno zastupljen privredni cilj (moguće je na malom prostoru ostvarivanje seta funkcija), sa posebnim naglaskom na, kako zaštitni, tako i socijalni aspekt OKFŠ (rekreacija, edukacija, povećanje kvaliteta života urbanog stanovništva i sl.). Rezultati istraživanja ukazuju da postoji solidna osnova unutar normativnih i planskih akata, ali da se na polju realizacije istih do danas uradilo veoma malo. Na kraju rada su definisane kratke smjernice za poboljšanje stanja u okvirima predmetne problematike.

Ključne riječi: Banjaluka, održivo gazdovanje, opštekorisne funkcije šuma, planiranje u šumarstvu, šume posebne namjene, višenamjensko šumarstvo, zaštita prirode

1. UVOD / INTRODUCTION

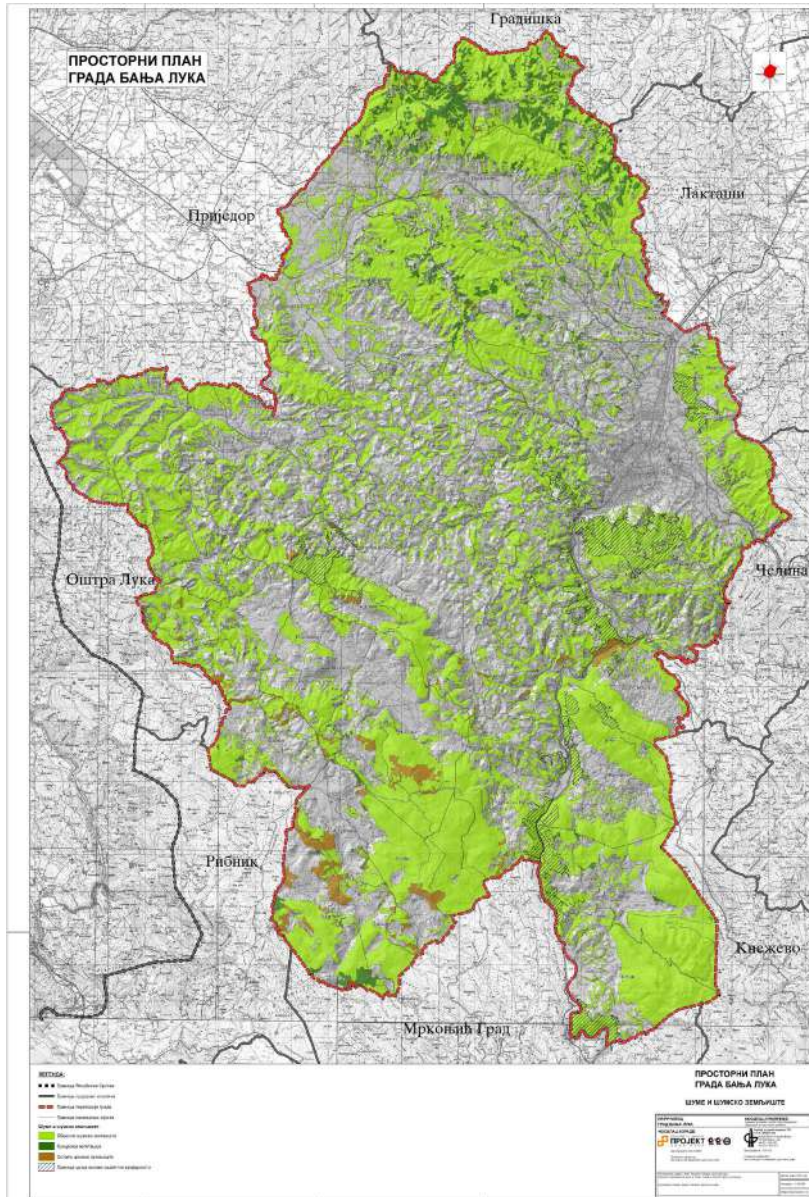
Svijest o važnosti i multifunkcionalnosti šumskih ekosistema kako za ukupnu ravnotežu u prirodi tako i za život čovjeka i društva u cjelini (Ranković & Keča, 2007; Ralph et al., 2016) nas je vodila u ponovno preispitivanje odnosa koji se uspostavlja na relaciji društvo - šuma - šumarstvo. Šta savremeno društvo percipira kao djelatnosti šumarstva i da li su očekivanja saglasna sa šumarskom praksom? Da li šumarstvo preis-

pituje potrebe društva i u kakvom je odnosu sa istim? Da li je društvo spremno da uloži u razvoj opštekorisnih funkcija šuma (OKFŠ), kako bi svi sudionici u prethodno navedenoj relaciji imali koristi? U ovom radu taj problem smo pokušali da istražimo kroz jedan segment tog složenog odnosa na primjeru šuma na teritoriji Grada Banjaluke.

2. MATERIJAL I METOD RADA / MATERIAL AND METHOD

Objekat istraživanja predstavljaju šumski kompleksi na teritoriji Grada Banjaluke (šume BL; Slika 1), kojima, u slučaju šuma u državnom vlasništvu, gazduje Ministarstvo poljoprivrede,

šumarstva i vodoprivrede, preko Šumskog Gazdinstva 'Banjaluka' (ŠG) u okviru JPŠ 'Šume Republike Srpske' (JPŠ), dok šumama u privatnom vlasništvu gazduje i upravlja vlasnik pri čemu

Slika 1. Kartografski prikaz šuma i šumskog zemljišta na teritoriji grada Banjaluka (projektovane šume visoke zaštitne vrijednosti su obilježene kosom linijom) / **Figure 1.** Map of forests and forest lands, Banjaluka city area (areas of high conservation value forests are hatched) (izvor / source: Prostorni plan BL, 2014; dostupno na / available at: http://www2.banjaluka.rs.ba/static/uploads/kategorije1/prostorni_plan_grada_bl/5-1_Sume_i_sumska_zemljista.pdf)

ŠG vrši stručno-tehničke poslove. S obzirom da ove šume predstavljaju zeleni pojas oko grada, dobar dio bi trebao da spada u zaštitne šume i šume sa posebnom namjenom. Međutim, u dosadašnjoj praksi upravljanja ovim šumama jak naglasak je bio na privrednoj funkciji (uz napomenu da je u periodu istraživanja za potrebe ovog rada došlo do važne promjene - po kojoj je dio šuma oko grada BL zvanično proglašen šumama posebne namjene te u skorijoj budućnosti možemo očekivati i promjene u upravljanju istim)¹.

Uz pretpostavku o poznavanju savremenih pojmova u šumarskoj nauci, a vezano za funkcije šuma, održivo upravljanje šumskim resursima, višenamjensko šumarstvo (koje u svoje upravljačke ciljeve pored proizvodnih realizuje i OKFŠ²) (Blagojević et al., 2016; Ralph et al., 2016) izvršili smo analizu aktuelnih normativnih

i planskih akata koji su u direktnoj vezi sa upravljanjem ovim šumama.

Prilikom istraživanja smo analizirali relevantnu zakonsku regulativu: Zakon o šumama (2008, 2013), Zakon o zaštiti prirode (2014), Pravilnik o načinu proglašenja, obilježavanja, finansiranja, načinu gazdovanja zaštitnim šumama i šumama posebne namjene (2009); i prostorno-plansku dokumentaciju: Strategija razvoja šumarstva (2012), Strategija zaštite prirode (2011), Prostorni plan RS (2013), Prostorni plan grada Banjaluke (2014), Šumskoprivredna osnova za Donjevrubasko šumskoprivredno područje (2009); Šumskoprivredna osnova za privatne šume za područje Grada Banjaluke (2010). Analizirali smo da li je šumarstvo kroz svoje upravljačke mehanizme pokušalo da ostvari pretpostavljene ciljeve (OKFŠ) za šume BL i kako izgleda aktuelno stanje po ovom pitanju.

3. REZULTATI I DISKUSIJA / RESULTS AND DISCUSSION

Pravno-institucionalni sistem jedne zemlje se između ostalog zasniva i na planiranju, tj. kroz procese analiziranja stanja, izučavanje potreba i trendova kretanja društva i zacrtanih strateških ciljeva i opredjeljenja samog društva teži ka realizaciji istih i to sve kroz složene procese planiranja, izrade strateških dokumenata, izrade i dopune pravnog okvira, kontrole itd. Isti procesi se prenose na sve nivoe društvenih aktivnosti, a tako i na šumarstvo. Planiranje gazdovanja uz obezbjeđivanje pokazatelja o stanju šuma, treba da uočava promjene i trenutni odnos društva prema šumi (Medarević, 2006; Kapović & Erēmija, 2009).

Prema MCPFE (*The Ministerial Conference on the Protection of Forests in Europe, 1993*), održivo (trajno) gazdovanje šumama podrazumjeva upravljanje i korištenje šuma i šumskog zemljišta na takav način i u takvom stepenu, da se očuva

biodiverzitet, a reproduktivnost, obnavljanje, vitalnost i potencijal šuma da budu na nivou kojim bi se zadovoljile odgovarajuće ekološke, ekonomske i socijalne potrebe i današnje i budućih generacija kako na lokalnom tako i na nacionalnom nivou, a da se pritom ne ugroze i ne oštete neki drugi ekosistemi. Ova aktuelna definicija održivog gazdovanja postavlja velike zahtjeve šumarskoj teoriji i praksi, pa tako i segmentu koji se odnosi na planiranje u šumarstvu. Da bi se održivo gazdovanje u savremenom smislu realizovalo potrebno je da se planiranje čini mnogo šire od ekskluzivno šumarskog planiranja, ono treba da je multidisciplinarno, da je sposobno da sagledava i obrađuje mnogo širi spektar podataka (Medarević, 2010). Gazdovanje treba da teži da je usklađeno kako sa nacionalnim dugoročnim planovima tako i da je u skladu sa internacionalno usvojenim kriterijumima.

¹ Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske je 17.03.2017. godine donijelo rješenje o proglašenju šuma posebne namjene Grada Banjaluke (Rješenje broj: 12.06.1-332-229/17).

² „Uloga šume u životnoj sredini uopšte i čovekovoј sredini je suštinska. Ta uloga uključuje različite aspekte koji su manje ili više međusobno povezani i čija važnost zavisi od načina korišćenja i gazdovanja šumama: 1. uticaj šume na klimu, vazduh, vodu i zemljište; 2. uloga šume u očuvanju biološkog nasleđa u okviru šumskih ekosistema; 3. uloga šume u uređenju predela i u rekreaciji.“ (Šumarska enciklopedija III, 1987: 350)

3.1 Zakonodavni okvir / Legal framework

Zakon o šumama RS (2008, 2013) navodi da se šumama gazduje u skladu sa kriterijumima održivog gazdovanja (član 4, stav 2) i precizira se da se pod održivim gazdovanjem između ostalog podrazumijeva: poboljšanje i održanje zaštitnih funkcija (voda i zemljište), kao i održavanje drugih socio-ekonomskih funkcija i uslova. Član 5. pojašnjava opšti interes između ostalog i kroz: očuvanje i unapređenje OKFŠ, kao i pružanjem usluga šumarske struke u odnosu na polifunkcionalni koncept korištenja ukupnih potencijala šuma. U članu 6. se definišu funkcije šuma kao: privredne i OKFŠ. OKFŠ se dalje definišu kao: ekološke (očuvanje biodiverziteta, zemljišta, vode, kiseonika) i socijalne (rekreacija, turizam, estetska, zdravstvena, obrazovna, naučna uloga šume, kao i uloga šume u odbrani zemlje, zaštiti građevina i infrastrukture). U nastavku se kaže da prema utvrđenim funkcijama šume mogu biti: PRIVREDNE (koje pored očuvanja OKFŠ prvenstveno služe za obezbjeđivanje šumskih proizvoda i usluga), ZAŠTITNE (za zaštitu zemljišta, voda, naselja, infrastrukture itd.), ŠUME POSEBNIH NAMJENA (biološka raznovrsnost i ostale prirodne vrijednosti; zaštita genofonda i proizvodnja sjemena i sadnog materijala; obrazovna, naučnoistraživačka, kulturno-istorijska i estetska funkcija; zdravstveno-rekreativna i turistička funkcija).

Nadalje Zakon kaže da bliže propise o načinu proglašenja zaštitnih i šuma posebne namjene donosi ministar poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede kroz Pravilnik o načinu proglašavanja, obilježavanja, finansiranja, načinu gazdovanja zaštitnim šumama i šumama posebne namjene (2009) koji u članu 2. kaže da su zaštitne šume i šume posebne namjene ustvari šume visoke zaštitne vrijednosti (ŠVZV, ili engleska skraćenica HCVF) u skladu sa principima koje je definisalo Vijeće za nadzor šuma (*The Forest Stewardship Council – FSC*), koje se u zavisnosti od stepena zaštite i ciljeva koji se žele postići svrstavaju u odgovarajuću kategoriju po IUCN (Međunarodni savez za očuvanje prirode - *International Union for the Conservation of Nature and Natural Resources*) klasifikaciji. ŠVZV se proglašavaju u skladu sa procedurom iz važećeg vodiča za os-

nivanje istih, što se vrši u okviru poslovnog procesa šumarstva, dok se za proglašenje zaštićenih prirodnih dobara, usklađenih sa IUCN klasifikacijom, treba voditi Zakonom o zaštiti prirode i u skladu sa njim propisanim procedurama koje se kreću prema Ministarstvu za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju. Vidimo da se broj činilaca u procesu izdvajanja zaštićenog područja ili područja posebne namjene uvećava i samim tim proces usložnjava – što zaključujemo može biti jedan od razloga zašto upravljač nad šumom (JPŠ) usporeno ili otežano sprovodi određene procese koji bi doveli do zaštite, a potom direktno i do redefinisavanja upravljačkih ciljeva (napominjemo da je ciljeve moguće redefinisati i nezavisno od procesa vezanih za zaštitu prirode, a što u praksi gotovo u potpunosti izostaje). Važno je primijetiti da ukoliko se vodimo ovim pravilnikom, a potom i Vodičem za vrednovanje i izdvajanje šuma visoke zaštitne vrijednosti (Vodič, 2007), mogućnost zaštite i izdvajanja npr. šuma za potrebe rekreacije (i sličnih socijalnih funkcija šuma), direktno kroz poslovanje JPŠ, omogućava jedino kroz kriterijum HCV1a, tačnije preko već postojećih zaštićenih objekata prirode. Tačnije, u Vodiču se kaže da ŠVZV same po sebi ne prepoznaju ovaj društveni aspekt potreba prema šumi, pa samim tim nisu ni instrument za izdvajanje određenog dijela šumskog kompleksa za potrebe npr. rekreacije lokalnog stanovništva. To je preciznije navedeno i u vodiču: gdje se u odjeljku koji iako svojim naslovom 'šumska područja fundamentalna za zadovoljavanje osnovnih potreba lokalnih zajednica (HCV-5)' kaže: šume se neće smatrati ŠVZV ako: obezbjeđuju resurse koji nisu suštinski za lokalne zajednice (na primjer, lov i ribolov, radi rekreacije)...“ (Vodič, 2007: 30). Ovdje uviđamo jedan od primjera neusklađenosti iz odnosa preuzetih obaveza i realne mogućnosti u sprovođenju istih u upravljanju šumskim resursima. Za razliku od nepotpunog prepoznavanja socijalnih funkcija od strane ŠVZV, zaštitna funkcija (kao drugi segment OKFŠ) je značajno prepoznata kroz ŠVZV – i to kroz kriterijum HCV 4.

Iz ovoga zaključujemo kako je zakonodavac nedovoljno precizno određen u definisanju procesa za izdvajanje šuma posebne namjene, odnosno

načina implementacije OKFŠ. FSC standardizacija i IUCN klasifikacija su trebale ostati na nivou preporuke, a ne direktno ugrađene u propise bez prethodnog usaglašavanja sa postojećim odredbama jer se time umjesto rješenja, problem samo usložnjava.

Zakon o zaštiti prirode Republike Srpske (2014) je dobrim dijelom uskladio klasifikaciju zaštićenih prirodnih vrijednosti sa IUCN klasifikacijom. Postupak proglašenja zaštićenih prirodnih dobara prema važećem Zakonu je 'u rukama' Ministarstva za prostorno uređenje, građevinarstvo i ekologiju, s tim da je za određene nivoe zaštite nadležna i lokalna samouprava. Međutim, treba naglasiti da je prema ovom zakonu, važan činilac u donošenju odluka u oblasti zaštite prirode i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede, dok član 75, stav 8, Zakona o zaštiti prirode (2014) eksplicitno navodi da upravljanje šumama i šumskim zemljištem u okviru zaštićenih područja koje su u svojini Republike Srpske (izuzev nacionalnih parkova) povjerava Ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, a u skladu sa Zakonom o zaštiti prirode i Zakonom o šumama.

Možemo zaključiti da je sektor šumarstva dijelom zastupljen u procesu donošenja odluka u oblasti zaštite prirode (bar kad se radi o šumama u državnom vlasništvu). Sa druge strane, kao što smo već istakli, proces proglašenja šuma posebne namjene ili ŠVZV nije jasno vezan uz normativne odredbe sektora zaštite prirode.

3.2 Planski okvir / Strategic framework

Strategija razvoja šumarstva Republike Srpske (2012) kao krovni planski dokument šumarstva, a u skladu sa Zakonom o šumama (2008) takođe prepoznaje i definiše osnovne premise savremenog šumarstva: podjelu na proizvodne, ekološke i socijalne funkcije u okviru višenamjenskog upravljanja šumskim resursima; održivi razvoj šuma i šumarstva i dr.

U Strategiji se u odjeljku o stanju socijalnih funkcija šuma između ostalog i kaže: „U okviru šumarstva RS nije dovoljno posvećena pažnja razvoju urbanog šumarstva čije je težište interesa usmjereno na ostvarivanje dobrobiti u ekološko-socijalnom smislu, a njegovi glavni zadaci su poboljšanje životnog prostora (klimatski uslovi, vazduh, buka, estetika i dr.), osiguranje površina u rekreativne i obrazovne svrhe, reciklaža i zbrinjavanje otpada i određeni stepen proizvodnje drvne mase.“ (Strategija razvoja šumarstva, 2012: 23). I kroz Strategiju kao i kroz Zakon se jasno provlače smjernice i obaveze o višenamjenskom gazdovanju, održivom upravljanju, međusektorskoj saradnji, ali se u istom dokumentu naznačeni su i nedostaci koji otežavaju sprovođenje ciljeva, a između ostalih navode: sistemi obrazovanja kadrova nisu izgrađeni u skladu sa potrebama funkcionisanja održivog razvoja šumarstva³; sistem finansiranja u šumarstvu nije u skladu sa potrebama održivog razvoja ove višenamjenske djelatnosti; planiranje upravljanja i gazdovanja nije usklađeno sa njegovim višenamjenskim (ekološkim, ekonomskim i socijalnim) funkcijama (Strategija razvoja šumarstva, 2012).

Među specifičnim ciljevima Strategije nalazimo i cilj br. 6.2.: razvoj zaštitnih, socijalnih i kulturnih funkcija šuma i razvoj urbanog šumarstva, a mjere su između ostalih i slijedeće: uređenje i uvećanje šumskog fonda oko velikih gradskih i proizvodnih kompleksa; poboljšavanje turističko-rekreativne infrastrukture šuma oko velikih gradskih kompleksa; aktivnije uključivanje šumara u izradu i realizaciju prostornih planova i uređenja urbanih šumskih kompleksa.

Strategija zaštite prirode Republike Srpske (2011) naglašava da je ugroženost šuma u direktnoj vezi i sa unutargranskim konfliktima. Takođe konstatuje se da u RS uređivačka praksa a priori prihvata proizvodnu funkciju kao osnovnu za sve šume. Izuzeci su nacionalni parkovi i prašume

³ Na ovom mjestu želimo i da ukažemo na konstataciju iz 'Analize sektora šumarstva BiH' o, kako je rečeno, jednom od najizraženijih nedostataka šumarskog obrazovanja u FBiH – nedovoljnog poznavanja sociološko-političkih i ekonomskih aspekata gazdovanja šumom (Čabaravdić et al., 2011) gdje se kaže da je posljedica toga da se šumarski stručnjaci u očima javnosti najčešće tretiraju kao 'inženjeri za sječu šume', a ne stručnjaci za multifunkcionalno šumarstvo. (Čabaravdić et al., 2011 prema: Analiza sektora šumarstva, 2015: 123)

Janj i Lom koje su definisane kao prašumski rezervati. Strategija donosi i zaključak da su planovi gazdovanja šumama u RS u smislu zaštite prirode i ostalih koristi od šuma zastarjeli „jer ne vrše dovoljno jasno funkcionalno razgraničenje šumskih područja, što često dovodi do velikih unutargranskih i međugranskih konflikata“ (Strategija zaštite prirode, 2011: 56).

Prostorni plan Republike Srpske do 2025 (2013) takođe naglašava važnost da se u procesu planiranja ima u vidu multifunkcionalnost šuma kao prirodnog resursa. Ali, potom konstatuje i probleme vezane za šume gdje kaže: „Planiranje upravljanja i gazdovanja šumskim ekosistemom Republike Srpske nije usklađeno sa njegovim višenamjenskim (ekološkim, ekonomskim i socijalnim) funkcijama; Raspoloživi potencijali šumskog ekosistema ne koriste se svrsishodno i efikasno; Sistem finansiranja u šumarstvu nije u skladu sa potrebama održivog razvoja ove višenamjenske djelatnosti; ...“ (Prostorni plan RS, 2013).

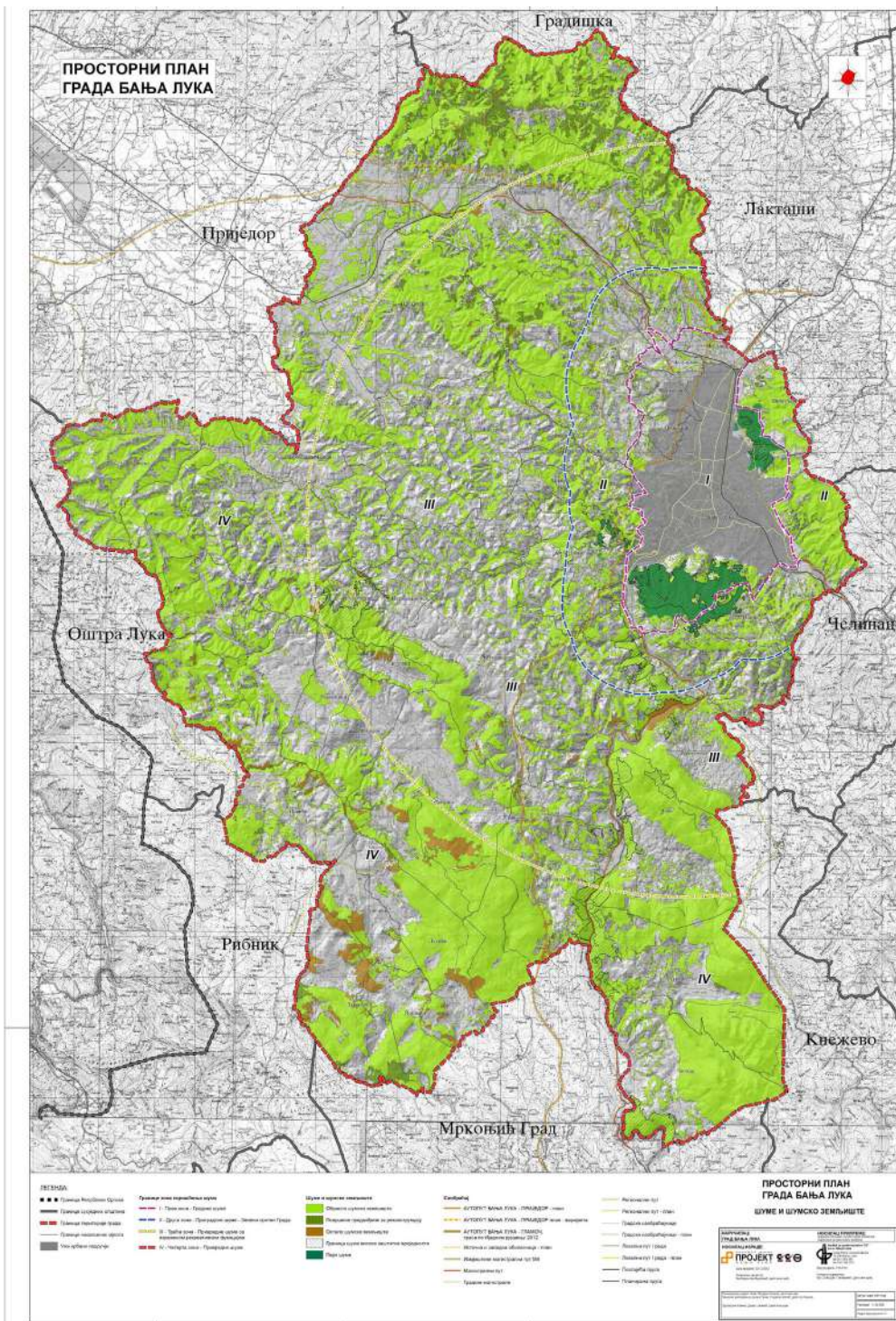
Kada je riječ o zaštiti prirode u Prostornom planu RS dat je popis objekata koji se planiraju staviti pod zaštitu do 2025. Primjećujemo da se u ovom popisu nalazi i nekoliko šumskih lokaliteta u okolini grada Banjaluke: Park prirode Starčevica (V kategorija), Park šume Trapisti i Šibovi (VI kategorija).

Prostorni plan Grada Banjaluke (2014) kaže da je aktuelna i zaštita prirodnih vrijednosti, predjela, šumskih i poljoprivrednih zemljišta (Prostorni plan Grada BL, 2014: 34). U skladu sa odredbama Zakona o uređenju prostora i građenju urbano područje obuhvata pored građevinskog i druga zemljišta - poljoprivredno, šumsko i vodno. Takođe se naglašava da nižim planskim dokumentima grada treba težiti u zadržavanju kvalitetnog šumskog zemljišta te ih štititi kao vrijedan i neobnovljiv resurs, a posebnu pažnju obratiti na formiranje park šuma i rekreativnih područja u prirodi kao zelenog prstena kojim se obezbjeđuju bolje mikroklimatske karakteristike ali i ravnomjerna dostupnost rekreativnih područja u svim dijelovima grada.

U planskom osvrtu na šumarstvo kao dio privrede, i dio namjene površina koje su u ok-

viru Grada Banjaluka, kaže se da BL raspolaže sa značajnim šumskim površinama i da se od šuma i šumarstva očekuje da ostvare zaštitnu, socijalnu i proizvodnu funkciju. I sektor turizma kao grana privrede ovim planom vidi svoj potencijal i potrebe za uređenjem Banj Brda (koji je dio šuma BL) u turističke svrhe. Sektor sporta i rekreacije takođe računa na redovno održavanje Banj Brda, ali potencijal za rekreaciju vide i na lokalitetima Šibova, Suturlije, Trapiske šume, Ponira, uz pominjanje uređenja zimske sportsko-rekreativne površine iznad naselja Starčevica (za sve se navodi da traži dodatno uređenje, bez dodatnih detalja). U dijelu plana koji se bavi namjenama produktivnih zemljišta, u kontekstu šumskih zemljišta/površina, poziva se na unapređenje, pošumljavanje, povećavanje ukupne šumovitosti grada. Takođe se smatra da je potrebno povećati ostale, neproizvodne funkcije šuma - što bi predstavljalo osnovni koncept uređenja i korištenja šuma, za razliku od današnje situacije u kojoj su sve šume na teritoriji grada privredne šume. Nastavlja se sa konstatacijom da bi do realizovanja ostalih funkcija došlo, prvo treba da se postigne trajnost prihoda, čime bi se zadovoljili interesi vlasnika i stvoreni uslovi za veću zastupljenost ostalih funkcija. Sama postavka nam izgleda nelogično ako znamo da je većina šuma javno dobro i ako je Zakon o šumama jasno naglasio da su osnovne funkcije šuma da obezbjeđuju, pored proizvodnih, i socijalne i zaštitne funkcije, a postoje jasne indikacije od strane vlasnika odnosno društvene javnosti (što je kao zahtjev već uvršteno u važeće strateško-planske dokumente) o potrebi za npr. rekreativnom funkcijom šuma - kako to da onda samo privredna dobit dovodi do zadovoljenja vlasnika?

Plan potom utvrđuje četiri zone - koje predstavljaju osnovni okvir korištenja šuma: 1. zona - gradske šume (zona bliske rekreacije, šume u okviru urbanog područja), 2. zona - prigradske šume (zeleni prsten grada, zona dnevne rekreacije, šume u pojasu do 3 km od urbane ivice), 3. zona - privredne šume sa izraženom rekreativnom funkcijom (vikend rekreacija, radijus od 18 km od centra grada, a izvan 1. i 2. zone), 4. zona - privredne šume (sve šume izvan prve tri zone) (Slika 2) (Prostorni plan BL, 2014).

Slika 2. Zone koje predstavljaju osnovni okvir korišćenja šuma / **Figure 2.** Areas which constitute the basic framework for the forests use (izvor / source: Prostorni plan BL, 2014; dostupno na / available at: http://www2.banjaluka.rs.ba/static/uploads/kategorije1/prostorni_plan_grada_bl/X_Sume_i_sumsko_zemljiste.pdf)

Prema ovom istraživanju, a i u okviru plana navodi se da u 1. zonu ulaze šume na području Starčevica i Trapista (ukupne površine 2462,46 ha). Na njima se planira isključivanje primarno-privredne upotrebe, uz uvođenje svakogodišnjeg održavanje (samo sanitarne sječe uz radove na poboljšanju kvaliteta šuma, a kao resurs za formiranje parkova). Strogo se ovim planom zabranjuje krčenje šuma i promjena namjene postojećeg zemljišta (osim izgradnje objekata u svrhu upotrebe - putevi, sportski objekti, ugostiteljski objekti).

Kada se u planu govori o zaštiti prostora, odnosno zaštiti prirodnog i kulturnog naslijeđa ponovo nailazimo na pojedine identične teritorije, u ovom slučaju planirane za zaštitu, kao što su bile i u fokusu plana za šumarstvo, sport/rekreaciju i turizam. Za zaštitu se sa navedenim nivoima zaštite i površinama planiraju: parkovi prirode (Starčevica - 2725,89 ha, Šibovi-Suturlija - 2282,69 ha); park šume (Starčevica 1222,99 ha, Trapisti 345,49 ha, Šibovi 64,97 ha, park šume oko Banjaluke 568,62 ha).

3.3 Dokumenti koji se odnose na upravljanje šumama na prostoru Grada Banjaluke /

Documents related to the forest management in the area of the city of Banjaluka

Šumskoprivredna osnova za Donjevrasko privredno područje (IRPC, 2009) (ŠPO) sa periodom važenja 01.01.2010–31.12.2019. godine kaže: „Šuma može služiti manje za proizvodnju drveta, a više za rekreaciju ili za zaštitu voda, komunikacija, naselja i sl. što se danas sve više traži. U tu svrhu pri izradi šumskoprivrednih osnova za šume u okolini gradova, naselja i turističkih centara vodimo računa o estetskim i rekreacionim momentima. Pri tome, estetski i rekreativno uređivati šume na znači samo šumu urediti prema zahtjevima građana nego treba te zahtjeve uskladiti sa principima biologije i šumarske nauke. U dosadašnjoj praksi uređivanja šuma uglavnom se tretirala privredna funkcija šuma dok ostale opštekorisne funkcije samo su se deklarativno spominjale pri izradi planova šumskoprivredne osnove.“ (ŠPO, 2009: 12).

Iščitavajući ŠPO pokušali smo da nađemo dio koji, kako je u uvodnom dijelu navedeno, don-

osi nove načine gazdovanja koji nisu isključivo ostvarivanje privrednih/proizvodnih funkcija tj. kako je rečeno da ostale funkcije nisu samo deklarativno navedene, ali umjesto toga samo su potvrđene sumnje da se uprkos pomenutoj konstataciji ostale koristi od šuma ipak i ovaj put pominju samo deklarativno. Tako se dalje u ŠPO kaže: „Osnovna funkcija šuma na ovom šumskoprivrednom području je uglavnom proizvodnja drveta. Pored ove osnovne namjene nastala je dosta davno i potreba za korišćenjem šuma za posebne namjene. Pojam posebne namjene se prvenstveno odnosi na zaštitne šume koje prvenstveno služe za zaštitu zemljišta, vodotoka, naselja, privrednih i drugih objekata, kao i šume koje su podignute kao zaštitni pojasevi i šume na gornjoj granici vegetacije. Pored napred navedenog, ukazala se potreba za proglašavanjem i izdvajanjem šuma sa posebnom namjenom kao što su sjemenske sastojine i sjemenski objekti.“ (ŠPO, 2009: 14).

Zadnje navedeno je iz poglavlja ŠPO BL pod nazivom: 'Posebna ograničenja u gazdovanju na djelovima šumskoprivrednog područja'. Da li možemo da iz ovog naslova zaključimo da je jedini cilj šumarstva i upravljanja ipak proizvodni, jer definisanje nekog drugog cilja, i izdvajanje nekog dijela šume za druge namjene ne znači ograničenje u gazdovanju uopšte (Medarević 2010), već samo redefinisane ciljeva, a sve u skladu sa zakonom i zadacima koji bi trebali biti dio savremene šumarske prakse? Da li nam to jasno ukazuje da naše šumarstvo danas svaki onaj cilj/funkciju koji nije proizvodni doživljava kao ograničenje gazdovanja? To nam ukazuje da i pored svih savremenih tokova unutar šumarske nauke i svih važećih propisa naše šumarstvo danas, kroz ovaj primjer, pokazuje osobine (gotovo u literaturi zaboravljenog) monofunkcionalnog šumarstva. Da li možemo da potvrdimo konstataciju da: „Šumskoprivredne osnove, kao bazni planski dokumenti dugoročnog gazdovanja šumama, sadržajem ne odgovaraju sadašnjim potrebama društva za multifunkcionalnim korišćenjem šuma. Sadašnja osnova predstavlja uglavnom samo suvi 'sumar brojeva' dobijenih taksacionim premjerima. Mora se unaprijediti kvalitet izrade osnova u pogledu veće

sadržajnosti podataka o diverzitetu flore, faune i gljiva, građi sastojina, o predjelima posebnih prirodnih vrijednosti, zaštiti šuma, neophodnim meliorativnim radovima, itd.“ (Kapović & Ermića, 2009). Takođe možemo i da zaključimo da ovakav pristup izradi osnovnog planskog dokumenta u šumarstvu ne odgovara svim onim što je definicijom o održivom upravljanju šumama definisano i što savremena šumarska nauka donosi svojim radom, a zakoni i ostali akti propisuju.

Šumskoprivredna osnova za šume u privatnoj svojini na području Grada Banja Luka (Šuma plan, 2010) ističe značaj OKFŠ-a u zaštiti životne sredine (prečišćavanje vazduha, regulisanje klimatskih pojava, zaštita zemljišta od erozije, sprečavanje poplava itd.). Značaj se ogleda i kroz zaštitu biodiverziteta, pružanje prostora za rekreaciju i zadovoljenje duhovnih potreba. Iako se u završnim odredbama navodi da se osnovom određuju mjere za očuvanje i jačanje OKFŠ-a, u poglavlju o ciljevima gazdovanja nalazimo samo izjavu da među najvažnije opšte ciljeve gazdovanja šumama spada i trajno obezbjeđenje svih opštekorisnih funkcija šuma koje bi se postiglo kroz poboljšanje stanja vrijednosti šuma i šumovitosti. Svi ostali ciljevi i mjere za ostvarenje istih se odnose na povećanje produktivnosti. U ovom dokumentu se dalje navodi da potencijal privatnih šuma nije dovoljno iskorišćen zbog neadekvatnog odnosa vlasnika privatnih šuma prema šumama, njihovim pravima i obavezama te prema šumarskoj struci.

Rješenje o proglašenju šuma posebne namjene (ŠPN) Grada Banjaluke (2017) doneseno je na zahtjev Grada, a od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede. Rješenje se odnosi na dio šumskih kompleksa koje su proglašene za šume posebne namjene i to na dijelu šumskih kompleksa područja grada koji su u svojini RS (lokaliteti: Trapisti, Šibovi i Starčevica – ukupne površine 2077,86 ha). Dalje se nalaže da su upravljači: Grad Banja Luka (u segmentu koji se odnosi na aktivnosti i upravljanje funkcijama) i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (u segmentu primjene odredbi Zakona o šumama), s tim da je Grad u saradnji sa JPŠ dužan da izradi planski dokument gazdovanja. Dokument po

ovom rješenju treba da pored elemenata prostornog uređenja sadrži i sve elemente šumsko-privredne osnove i bio bi sastavni dio ŠPO Donjevrubaskog privrednog područja.

3.4 Realizacija na primjeru šuma Grada Banjaluke / Example of forests in the area of the city of Banjaluka

Ako je šumarska nauka saglasna u tome, a podržano je i kroz Zakon o šumama (2008, 2013) i Strategiju razvoja šumarstva (2012), da se kroz poslovanje mora obezbjeđivati set funkcija, u cilju održivog i višenamjenskog gazdovanja (Blagojević et al., 2016), ako je kroz Strategiju prepoznata važnost urbanog šumstva kao nove discipline, ako je imidž šumarstvu narušen, ako se teži usklađivanju planova i međusektorskoj saradnji nije li logično da idealna baza za sprovođenje svega navedenog bude prostor šuma Banjaluke koje se nalaze u širem urbanom području grada. Kao jedinu mogućnost za realizaciju predmetnog pitanja u ovakvim zadanim i zatečenim uslovima vidimo u međusektorskoj saradnji koja bi se ogledala u implementaciji donesenog Rješenja i to kroz aktivnu uključenost šumarskog sektora.

Šumarstvo bi trebalo da dio svog poslovanja usmjeri na upravljanje šumama posebne namjene i da upravljački model prilagodi preovlađujućoj funkciji. Primjera je u užem i širem okruženju je mnogo, poput urbanog šumarstva i upravljanja gradskim šumama u zemljama Zapadne Evrope (Konijnendijk et al., 2003, 2006).

Međutim, potrebno je naglasiti da se naše šumarstvo susreće sa problemom nedostatka finansijskih sredstava za ove potrebe, posebno sredstava posebnih namjena za šume u zakonski propisanom obimu (Zakon o šumama, 2008). Drugi izvori iz kojih bi se mogle finansirati aktivnosti vezane za šume posebne namjene uključuju sredstva koja JPŠ uplaćuje jedinicama lokalne samouprave po osnovu posječene drvne mase, sredstva iz Fonda za zaštitu životne sredine, sredstva iz budžeta jedinice lokalne samouprave (Grada BL), naknade za korištenje opštekorisnih funkcija šuma, namjenska sredstva iz međunarodnih fondova itd.

U primjerima dobre prakse koje smo analizirali kako na terenu⁴ tako i kroz dostupnu literaturu šume oko gradova su i dalje prvenstveno prirodni - vrlo malo infrastrukturno izgrađeni ekosistemi u kojima je osnovna namjena nesmetan boravak stanovništva u prirodi i zaštitna uloga. Upravljanje šumama se povjerava šumarskoj struci, uz finansijsku podršku lokalne zajednice, odnosno dio je međusektorske saradnje, a zgrađenost prostora u cilju ostvarivanja pomenutih funkcija se pored trajnosti šuma ogleda u trasiranju i održavanju šumskih staza i vidikovaca, otvorenih površina, označavanje radi sigurnijeg i lakšeg kretanja (uz uvažavanje potreba kako šetača, trkača, biciklista, izletnika), i njega šuma u kontekstu namjene (sanitarne sječe, poželjno mješanje vrsta, sklop blago otvoreniji, zadržavanje starih stabala i stabala 'nenormalnih' oblika i formi, otvaranje vidikovaca, proplanaka i sl.) (Roovers et al., 2002; Budruk & Phillips, 2011). Prostor opremljen nenametljivo (prirodni materijali, boje), a često se uvodi mobilijar čija uloga je i edukativna (tako da možemo saznati o dendrologiji, pedologiji, šumskim proizvodima i sl.) što je odličan primjer kako se javnost uči o prirodi i šumarstvu uopšte (Slike 3–6).

Šumarska praksa koja bi svoju realizaciju u budućnosti gradila na ovakvim i sličnim primjerima (Matić & Prpić, 1997), a na prostoru najnaseljenijeg grada RS bi mogla donijeti korist kako za korisnike tako i za šumarstvo, jer bi time pomjerali paradigmu od one o šumarima kao 'inženjerima za sječu šume', ka nadamo se istinitijoj o šumarima 'kao čuvarima i zaštitnicima šumskih ekosistema'. Takođe šumarstvo bi kao društveno-odgovorna djelatnost moralo konačno na konkretnom primjeru da dokaže svoja znanja iz područja upravljanja šumskim resursima u kojima bi primarni cilj bio socijalni i/ili zaštitni – kao vrlo važan pomak i iskorak iz

Slika 3. Prostor za skok u dalj sa mjerama izraženim preko dužina skokova šumskih životinja (2011. god) / **Figure 3.** Space for long jump with measures expressed over the length of the jumps forest animals (2011) (© A. Dragomirović)

Slika 4. Edukativne table o šumskim procesima i pojavama postavljene duž rekreacione trase (2011. god.) / **Figure 4.** Educational panels about forest processes placed along the recreational route (2011) (© A. Dragomirović)

isključivo proizvodnog sistema upravljanja (taj pomak je i u skladu sa savremenim šumarskim tendencijama i potrebama savremenog društva) (Fazlić et al., 2010).

⁴ Slika 3, 4, 5: predstavlja gradsku šumu 'ErlebnisWaldpfad NATURATUM' u okolini Schwäbisch Gmünd, Njemačka. Kompleks je udaljen samo par stotina metara od centralne gradske željezničke stanice. Uređen je tako da je centralna ruta u dužini od nekoliko kilometara opremljena sadržajima koji su primarno prilagođeni rekreativcima, izletnicima, djeci i mladima – kroz razne edukativne sadržaje koji prvenstveno služe da se korisnici upoznaju sa šumom i svim njenim segmentima (drveće, zeljaste biljke, tlo, šumske životinje, građa drveta i sl.). Staze su prilagođene korisnicima svih dobi, prvenstveno za šetače, trkače i bicikliste. Pristup je javni i lako dostupan svim stanovnicima. Slika 6: vrlo sličan koncept je uočen i u šumama u okolini Ciriha, čija praksa u uređivanju (peri)-urbanih šuma je sa jako dugom tradicijom. Podaci govore da ciriške šume posjeti i do pola miliona korisnika godišnje.

Slika 5. Nadstrešnice kao primjer elemenata od drveta (2011. god.) / **Figure 5.** Canopies es example of wooden construction elements (2011) (© A. Dragomirović)

Naglašavamo da mi kroz ovaj rad ne smatramo i ne očekujemo da takva vrsta zaokreta u šumarskoj politici treba da obuhvati cjelokupan prostor, naprotiv predlažemo da se to radi samo tamo gdje je očito neophodno, a s obzirom na veliku šumovitost i relativno malu urbanu izgrađenost naše zemlje jasno je da bi to bile vrlo male površine u ukupnom poslovanju – samim tim, u današnjem načinu sagledavanja predmetne problematike i procentualno mali gubici.

Pretpostavka o turizmu kao primarnoj djelatnosti u šumama grada Banje Luke nam se takođe čini veoma nelogičnim, jer turizam kao privredna grana takođe bi morao da posluje tržišno, a u tom djelovanju sfera javnog dobra i ostvarivanja socijalnih i zaštitnih funkcija vrlo vjerovatno bi morala biti žrtvovana.

U cijelom procesu važno mjesto moraju imati civilne inicijative, i naravno ukupna zainteresovana javnosti – stanovništvo grada BL. Sukob i preplitanje interesa koji trenutno postoje, a vezano za predmetni objekat, se jedino može riješiti saradnjom zainteresovanih strana, odnosno: Grad, JPŠ, Zavod, civilno društvo i stanovništvo; a uz uvažavanje interesa: turizma, sporta, kulture (pored turizama, sporta i rekreacije, zaštite prirode i kulturno i historijskog naslijeđa, jasne veze uočavamo i sa sektorima zdravstvene zaštite, prosvetom i naukom) (Ralph et al., 2016).

Slika 6. Edukativni sadržaj – pogađanje vrsta drveća (2009. god.) / **Figure 6.** Educational content - recognition tree species (2009) (© A. Dragomirović)

Sve ovo navedeno je model donošenja odluka i planova koji takođe treba da je dio savremenog planiranja i upravljanja u šumarstvu i samim tim prilika da naše šumarstvo (JPŠ) napravi korak u tom pravcu. U ovom procesu ni jedna od strana ne smije da zaboravi da se radi o interesu cijele zajednice i da se mora primarno ispoštovati hijerarhija u važnosti funkcija – odnosno odrediti primarnu važnost konkretnog objekta. Smatramo da je za grad Banjaluku važno da primarna namjena ovih šuma bude zaštitna i odmah potom veliki naglasak stavljamo na socijalne funkcije, prevashodno odmor i rekreacija (što ne isključuje udio i drugih funkcija, ali u značajnije manjem udjelu od prioritarnih) (Slika 7).

Slika 7. Rekreacija na prostoru šuma Starčevica (2016. god.) / **Figure 7.** Recreation in the area of Starčevica forest (2016) (© A. Dragomirović)

4. ZAKLJUČAK / CONCLUSION

Na kraju dajemo okvirni pregled smjernica za rješavanje problema OKFŠ-a šuma Grada Banjaluke:

- važno je da šume na predmetnom području ostaju trajna kategorija (namjena zemljišta – šumsko) (što je usklađeno i sa planom grada i sa strategijom šumarstva);
- uloga šuma BL, kao dio zelenog prstena grada koji kao takav učestvuje u obezbjeđivanju optimalnih uslova za život u urbanoj sredini, trebala bi biti primarno zaštitna;
- upravljanje mora da se vrši višenamjenski uz poštovanje prvo zaštitne, ali odmah potom i socijalne funkcije (i zaštitnu i društvenu ulogu šuma ostvarujemo principom da umjesto proizvodne funkcije realizujemo OKFŠ-a). Time planovi upravljanja ovakvim šumama treba da su usmjereni na to kako prilagoditi prostore šume za rekreaciju, edukativnu, zdravstvenu i druge namjene u skladu sa potrebama stanovništva (voditi se situacijom sa terena, istraživanjima potreba korisnika, sve uz saradnju i uključenost javnosti u proces donošenja odluka, ali uz jasno poštovanje naučno-stručnih saznanja);
- na zahtjev Grada, a u skladu sa Zakonom o šumama dio šuma oko grada BL, u toku izrade ovog rada, proglašen je za šume posebne namjene, što je pozitivan pomak u pokušaju ostvarivanja OKFŠ, a rezultati zavise od načina na koji će ovo Rješenje biti sprovedeno u praksi;
- potrebno je obezbjediti funkcionalan i održiv model finansiranja šumama posebne namjene;
- šumarstvo mora biti uključeno u procese upravljanja šumama iako one primarno ne obezbjeđuju proizvodnu ulogu jer zaštita i socijalni aspekt šuma su takođe dio šumarstva i šumarske strateško zakonske opredjeljenosti;
- potrebno je sagledati mogućnost razvoja šumarskih disciplina koje su zaživjele u

praksama mnogih zemalja, a kao dobra polazna osnova za rješavanje pitanja upravljanja BL šumama (razvoj npr. urbanog šumarstva – razviti model koji odgovara našim uslovima);

- iskoristiti predmetni prostor i priliku (u kojoj bi šumarska struka bila u direktnom kontaktu sa javnošću) za edukaciju stanovništva o važnosti šume, a u tom kontekstu i odgovornog šumarstva, i jasno ukazati na sve pozitivne učinke koje šuma odnosno šumarstvo obezbjeđuju zajednici (mijenjanje svijesti javnosti o šumarstvu);
- međusektorski saradivati (grad – šumarstvo – prostorno planiranje – zaštita prirode ...); uvažiti potrebe turizma, ali 'pametno' i planski ocijeniti potrebe i nastojanja da se prostor ne bi pretjerano narušio gradnjom i da se najinteresantniji dijelovi javnog dobra ne prenamjene u turističke ili ugostiteljske komplekse. Posebno obratiti pažnju na već sada najizgrađeniji i najpopularniji prostor – Banj Brdo (Šehitluci) i njegov budući razvoj jer su na taj prostor pritisci korisnika/zainteresovanih strana i najveći. Stoga predlažemo da se sektor šumarstva u slučaju šuma Banjaluke aktivno uključi u procese koji treba da se sprovedu po pitanju definisanja aktivnosti za realizaciju tek proglašanih šuma posebne namjene i njihovog budućeg razvoja i korištenja.

Za šumarstvo na banjalučkom prostoru vidimo idealnu priliku za konkretizaciju novih politika i upravljačkih modela kojima bi osnovni cilj bilo ostvarivanje socijalnih i zaštitnih funkcija šume. Šume grada Banjaluke vidimo kao optimalan prostor za međusektorsku saradnju i mjesto gdje se potrebe društva prepliću sa šumarstvom, prostornim planiranjem i zaštitom prirode. To je prostor koji može šumarstvo približiti javnosti i gdje će se veliki broj urbanog stanovništva upoznati sa šumom i prirodom u širem smislu što dovodi do senzibiliranja javnosti kako o važnosti očuvane prirodne sredine tako i o važnosti i vrijednosti šumarstva.

Literatura / References

- Avdibegović M. (2006). *Reinženjering poslovnih sistema šumarstva u funkciji zadovoljavanja socioloških aspekata gospodarenja šumskim resursima u Bosni i Hercegovini*. Doktorska disertacija, Univerzitet u Sarajevu.
- Blagojević D., Martire S., Hendrickson C. Y., Hanzu M., Galante M. V., Kähkönen T., Pöllumäe P., Fontana V., Radtke A., Stojanovski V., Nedeljković J., Poduška Z., Stojkovic D., Sanches-Pereira A., Schubert F. (2015). Making forest values work: enhancing multi-dimensional perspectives towards sustainable forest management. *South-east European forestry* 7(1): 1–8.
- Budruk M., Phillips R. (2011). *Quality-of-Life community indicators for parks, recreation and tourism management*. Springer, Dordrecht: 230 str.
- Došenović Lj. (2003). *Rekreativna funkcija šumskih kompleksa Banjaluke kao element prostornog i urbanističkog planiranja*. Magistarski rad, Univerzitet u Banjoj Luci, Arhitektonsko-građevinski fakultet.
- Fazlić S., Avdibegović M., Marić B., Delić S., Muslimović Đ. (2010). Zahtjevi stanovništva u kantonu Sarajevo prema šumi. *Radovi Šumarskog fakulteta Univerziteta u Sarajevu* 2: 87–99.
- IRPC - JPŠ Šume Republike Srpske, Istraživačkorazvojni i projektni centar. (2009). *Šumskoprivredna osnova za Donjevrubasko šumskoprivredno područje (važnost 01.01.2011. do 31.12.2019. godine)* [Planski dokument]. Banja Luka.
- JU Novi urbanistički zavod Republike Srpske. (2015). *Izmjene i dopune Prostornog plana Republike Srpske do 2025. godine* [Planski dokument]. Banja Luka: 387 str.
- Kapović M., Eremija S. (2009). Upravljanje šumama kao multifunkcionalnim ekosistemima u funkciji unaprjeđenja životne sredine na području opštine Mrkonjić Grad. *Glasnik Šumarskog fakulteta Univerziteta u Banjoj Luci* 10: 95–107.
- Konijnendijk C. C. (2003). A decade of urban forestry in Europe. *Forest Policy and Economics* 5: 173–186.
- Konijnendijk C. C., Ricard R. M., Kenney A., Randrup, T. B. (2006). Defining urban forestry – A comparative perspective of North America and Europe. *Urban forestry & urban greening* 4(3–4): 93–103.
- Matić S., Prpić B. (1997). Program njege, obnove i održavanja, te ekološke i socijalne funkcije park šuma na području grada Zagreba. *Šumarski list* 121(5–6): 225–242.
- Medarević M. (2006). *Planiranje gazdovanja šumama*. Šumarski fakultet Univerziteta u Beogradu.
- Medarević M. (2010). *Sistemi gazdovanja kao mjera za ostvarivanje održivog upravljanja šumama. Seminar na temu: „Sistemi gazdovanja u šumarstvu i njihova praktična primjena“*, Agencija za šume, Banjaluka.
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, PIU Šumarsva. (2007). *Šume visoke zaštitne vrijednosti u Bosni i Hercegovini: vrednovanje i izdvajanje – Vodič*. Projekat razvoja i očuvanja šuma (FDPC): 36 str.
- Organizacija Ujedinjenih nacija za hranu i poljoprivredu – FAO. (2015). *Analiza sektora šumarstva u Bosni i Hercegovini: Priprema analiza sektora šumarstva i ribarstva u Bosni i Hercegovini u svrhu IPARD-a* [Izvrještaj]. Regionalna kancelarija FAO za Evropu i centralnu Aziju, Budimpešta: 145 str.
- Potočić Z. (Ur.). (1987). *Šumarska enciklopedija 3. Jugoslavenski leksikografski zavod „Miroslav Krleža“*, Zagreb.
- Pravilnik o načinu proglašavanja, obilježavanja, finansiranja, načinu gazdovanja zaštitnim šumama i šumama posebne namjene. (2009). *Službeni glasnik Republike Srpske* 57/09.
- Projekt AD Banjaluka, Institut za građevinarstvo IG Banjaluke, Grad Banjaluka. (2014). *Prostorni plan Grada Banjaluka* [Planski dokument]. Banja Luka: 185 str.
- Ralph H., Whitehead I., Krajter Ostoić S., Živojinović I., Stojanovska M., Jones N., Bernasconi A., Benamar S., Lelieveld C., Barstad J. (2016). Partnerships for urban forestry and green infrastructure delivering services to people and the environment: A review on what they are and aim to achieve. *South-east European forestry* 7(1): 9–19.
- Ranković N., Keča Lj. (2007). Struktura i valorizacija socijalnih funkcija šuma. *Šumarstvo* 1–2: 93–106.
- Roovers P., Hermy M., Gulinc H. (2002). Visitor profile, perceptions and expectations in forests from a gradient of increasing urbanisation in central Belgium. *Landscape and Urban Planning* 59: 129–145.
- Šuma plan. IRPC - JPŠ Šume Republike Srpske, Istraživačkorazvojni i projektni centar. (2010). *Šumskoprivredna osnova za šume u privatnoj svojini na području Grada Banja Luka (važnost od 01.01.2011. do 31.12.2020. godine)* [Planski dokument]. Banja Luka: 778 str.

- Vlada Republike Srpske. (2012). *Strategija razvoja šumarstva Republike Srpske 2011-2021* [Planski dokument]. Banjaluka: 73 str.
- Vlada Republike Srpske. (2011). *Strategija zaštite prirode Republike Srpske* [Planski dokument]. Banjaluka: 177 str.
- Zakon o izmjenama i dopunama zakona o šumama. (2013). *Službeni glasnik Republike Srpske* 60/13.
- Zakon o šumama. (2008). *Službeni glasnik Republike Srpske* 75/08.
- Zakon o uređenju prostora i građenju. (2013). *Službeni glasnik Republike Srpske* 40/13.
- Zakon o zaštiti prirode (2014). *Službeni glasnik Republike Srpske* 20/14.

Summary

The paper gives an overview on current position of forest functions, multiple use forestry, nature protection etc., in normative acts, planning documents and forestry practice on forests of Banjaluka as an example.

In first part of this paper we analyzed all relevant normative acts and planning documents. Normative acts analyzed were: Law on Forests of RS (2008, 2013), Law on Nature Protection of RS (2014). Planning documents analyzed were: Forestry Development Strategy of RS (2012), Nature Protection Strategy of RS (2011), Spatial Plan of RS (2013), Forest Management Plan for “Donjevrasko” Economy Area (2009), Spatial Plan of Banjaluka city (2014).

From those analyzed documents we conclude that there are good formal preconditions for realization and implementation multiple use forestry and gaining of all forest functions (with emphasis on protection and social forest function). Analyzed documents were not perfectly harmonized, but they are not limitative for implementation of modern forestry practice. But, in the same time, realization of all of this almost totally missing in forestry practice (example of Banjaluka forests). Also nature protection practice is on the same level as it is for last fifty year in our country. So we can conclude that our practice of forestry and nature protection today has relatively formal good preconditions, but at the same time very poor realization of same in practice.

Good example for those conclusions are forests of Banjaluka city – especially in the meaning of implementation of social and protective forest functions. We found that management plan for this forests has no goals that matches social or/and protective forest function, in spite the fact that many of inhabitants of Banjaluka city use this forest for recreation and rest in nature surrounding, for getting in touch with nature. At the same time, we cannot neglect protective function of this forest area for protection of life quality in a relatively big city (second biggest in B&H). Management forest plan for this area do not have that in it goals. Now, it only has production goal, in spite the fact that all analyzed acts highlight importance of implementation multiple use forestry. We hope that one of important preconditions had allready happened with the Decision on proclamation of special purpose forests of the city of Banjaluka at the areas of Starčevica, Trapisti and Šibovi.

Finally, we give some recommendations: forestry practice (in the Banjaluka city area) needs to take active action and get involved in the future processes in this area and problems. Banjaluka forests, primary Starčevica region/forest, could be an ideal example for implementing modern forestry practice: multiple use forestry in spite of only mono-functional forestry (production forestry function is now predominant); urban forestry; to initiate and take part in intersectoral cooperation – which is only possible way to implement all needed in forest areas which are in direct contact with urban areas, and their inhabitants. Benefits for forestry are in possibility to promote, educate and bring forestry closer to the people. If forestry do it as we show it on our examples (Figures 4–7) it is a very good way to educate people about forest, forestry and nature. We see it as a starting position for

new forestry concept in Banja Luka, and in Republic of Srpska – B&H. Therefore, the question of the relationship of forestry to solving the problem of Banjaluka forests is seen as a turning point in determining the current forestry development: whether we are moving step forward or may return a step back.

Key words: Banjaluka, forest functions, forestry planning, multifunctional forestry, nature protection, special-purpose forests, sustainable management of forests